

Mensbeelden in de hedendaagse filosofie najaar 2022

3 Slavoj Žižek 1949

Sneek 2022-2

1

1

Zizeck, Ljubljana 1949

Deze foto van Onbekende auteur is gelicentieerd onder CC BY-SA-NC

Zizeck sticker van Philosophy g(r)ooks

Sneek 2022-2

2

2

Leven

- 'Slavoj Žižek werd geboren, schrijft boeken en zal sterven.' staat op de flap van zijn boek *Less than nothing*.
- Geboren 21 maart 1949. Studeert filosofie en sociologie en later in Parijs psychoanalyse.
- Politiek actief in de 80iger jaren. Dit is de overgang van communistisch Joegoslavië naar een onafhankelijk Slovenië. In 1991 is hij zelfs presidentskandidaat, maar dat mislukt en hij vervolgt zijn universitaire werk dat altijd dicht tegen zijn politieke activiteiten aan heeft gelegen.
- In 15 jaar produceert hij 50 titels (vertalingen inbegrepen) en is gastspreker en gastdocent in vele landen.

Sneek 2022-2

3

3

Leven en filosofisch positie

- Hij is links, provocatief en zijn kritiek betreft ook links en m.n. tegen het communisme van zijn tijd.
- Hij hoort bij geen enkele stroming thuis. Hij schrijft vanuit de psychoanalyse van Lacan gecombineerd met de filosofie van Hegel. Beide denkers zijn in zichzelf al lastig te begrijpen en dan komt daar de schrijfstijl van Žižek nog bij.
- Er is dan ook regelmatig debat over zijn status als denker. Is hij een charlatan of een genie. De adepten hebben T-shirts en stickers, de kritiek is laatzinnig.
- "het genot van de Žižek-omelet ligt iets te veel in het breken van de eieren" (Dooman en Pott, blz. 483)

Sneek 2022-2

4

4

Filosofisch positie in het kort

- Dat hij cryptisch wordt gevonden heeft veel te maken met het gegeven dat hij de meest lastige thema's met elkaar in verband probeert te denken:
- Lacan wordt ingezet om Hegel te 'redden'. Dat betekent dat hij Hegel leest vanuit de thema's **differentie** en **contingentie**. Hij leest hem daarmee ook als een tekst over hoe mensen met elkaar omgaan en daar komt Lacan te pas.
- De **meester-knecht verhouding** bij Hegel wordt in verband gebracht met **verlangen**, **symbolen** en **afwezigheid** bij Lacan. Uitgangspunt bij dit alles is de **dialectiek**.
- Uitleg van de **vetgedrukte** termen volgt.

Sneek 2022-2

5

5

1. Differentie = verschil

- Het denken vervalst de werkelijkheid onvermijdelijk als het er woorden aan geeft. Het individuele en eenmalige vervaagt of verdwijnt in algemene termen.
- In jargon: in elke identiteit huist altijd een verborgen verschil (differentie) en de filosofie heeft tot taak deze te bevrijden.
- Dit hoort bij het postmoderne denken van Derrida, Foucault en Lyotard
- Denken/taal= symbolisch. Wat achterblijft is het reële bij Lacan

Sneek 2022-2

6

6

2. Contingentie = mogelijkheid of toeval

- Contingentie = mogelijkheid of toeval en het tegengestelde van noodzakelijkheid.
- Het contingentiebeginsel zoals geformuleerd door Thomas van Aquino stelt dat elk objectief waarneembaar ding (plant, dier, mens) iets toevalligs heeft, dat evengoed anders had kunnen zijn. Het heeft eigenschappen die daaraan toevallig toekomen (toevallen).
- Het postmoderne denken zegt dat alles contingent is. Het had ook anders kunnen uitpakken en/of het is cultureel bepaald.

Sneek 2022-2

7

7

3. Meester-knecht verhouding

- Van meet af aan zijn er twee rollen die elkaar veronderstellen en tegengesteld zijn; meester en knecht.
- Ze hebben elkaar nodig.
- Wat ze gemeenschappelijk hebben als drijfveer is het verlangen naar erkenning door de ander.
- Daarmee legt Hegel vast dat mensen hun positie dus niet hebben of houden als iets wat van henzelf is, maar dat hun individualiteit tot stand komt in een relatie van afhankelijkheid (van erkenning) ten opzichte van anderen.

Sneek 2022-2

8

8

4. Verlangen naar erkenning uitgewerkt

- De meester is van meet af aan bezig om zijn wil en verlangen op te leggen aan de knecht. De meester lijkt autonoom en de knecht wordt afhankelijk als identiteit/subject.
- De meester is echter in het proces van de geschiedenis uiteindelijk meer afhankelijk van de knecht, dan de knecht van de meester.
- Dit concept zien we o.a. terug in de klassenstrijd theorie van Marx.

Sneek 2022-2

9

9

5. Afwezigheid en symbolen

- Lacan gaat veel meer in op wat het betekent als mensen afwezig zijn in de geschiedenis. Wat doet het met ons dat wij onwaar gemaakt worden in onze subjectiviteit.
- De strijd om objecten -die bij Marx voorop komt te staan in de klassenstrijd- is hier een **symbolische** strijd. Objecten die we willen hebben of die ons status lijken te geven, willen we hebben omdat we verwachten dat daarmee het verlangen naar erkenning door de ander vervuld wordt. Dat object doet er dus alleen toe omdat het de leegte zou moeten vullen die altijd in een verschijnend subject aanwezig is. Maar de leegte zit dieper.

Sneek 2022-2

10

10

6. Dialectiek

- These \leftrightarrow antithese en synthese.
These =Taal als symbool beschrijft het algemene en wij mensen passen daarin.
Antithese = Taal doet ons geweld aan, wij zijn reële wezens en die (omvattende) realiteit zit niet in de symbolen.
Synthese = Het symbolische en het reële staan tegenover elkaar, maar we hebben beide nodig om ons te ontwikkelen als mens en dat is een voortdurend dialectisch proces.
- Er is voortdurende ontwikkeling.

Sneek 2022-2

11

11

Voorbeeld

- Zelfkennis is altijd slechts mogelijk in een taal die we gemeenschappelijk hebben opgeschreven. Het gaat over algemeenheden/symbolen. Zo komen we tot zelfkennis en noemen onszelf b.v. introvert of extrovert. Dat kan het gevoel geven van erkenning en dat vult de leegte die er was. Het niet gezien worden in die hoedanigheid lost op.
- Maar later blijkt dat je niet samenvalt met dit nieuwe woord en je gaat weer differentiëren. Het is contingent welk woord of object nu als symbool de leegte gaat vullen. Het dekt de lading van het reële nooit. Er ontstaat altijd een nieuwe tegenstelling. En een verlangen naar erkenning daarvan.

Sneek 2022-2

12

12